

Voorwoord

Tuinieren wordt steeds minder iets om te doen, en steeds meer iets om naar te kijken. Onze tuinierkunst wordt afgemeten aan wat tijdschriften en televisieprogramma's ons voorschotelen en aan wat we op tuinenreizen zien. Maar hoe aardig het ook mag zijn om naar andermans tuin te kijken – echt genieten kun je alleen in je eigen tuin. Dat hoeft geen mooie tuin te zijn, want het tuingeluk is niet afhankelijk van visueel spektakel. Het heeft eerder te maken met de geur van versgespitte aarde of pasgemaaid gras en met een vergiet vol bessen van eigen struik. Het gedeelte van mijn tuin waarvan ik het meest geniet is nauwelijks een tuin: het is een stuk ongemaaid grasland vol wilde bloemen. Als ik in het lange gras lig en kijk naar een mier die een grashalm beklimt of naar een kever die moeizaam, maar met eindeloze volharding, zijn weg tussen de grasstengels zoekt, dan raak ik vervuld van het gevoel dat alles is zoals het moet zijn. Dat heb ik met de titel van dit boek willen aangeven.

Iedereen streeft ernaar om zijn eigen omgeving zo goed mogelijk vorm te geven en om zijn tuin zo mooi mogelijk in te richten. Mijn advies daarbij kunt u aanvaarden, of in de wind slaan. Maar ik hoop dat u het hoe dan ook met plezier leest. Dit boek is grofweg in vieren gedeeld.

In het eerste deel heb ik het over de keuze van planten: waarom je de ene plant wel in de tuin zou moeten zetten en de andere niet. Staat uw tuin al vol, dan kunt u in ieder geval uw mening aan de mijne toetsen.

Deel twee gaat over technische zaken – over gereedschap, over mest, over het al dan niet verjagen van mollen en over de merites van tuin- en potgrond. Taaie kost, dat wel, maar ik heb mijn best gedaan om die toch zo smakelijk mogelijk te presenteren.

In het derde gedeelte ga ik op reis, naar tuinen in Frankrijk en Engeland en, dichterbij huis, naar Millingen, Kleef en Bronkhorst. Maar dit gedeelte is geen reisgids, want ik probeer ook te analy-

seren hoe een ander het doet en wat we daarvan kunnen leren.

In het laatste deel ga ik op de filosofische toer. Ik probeer na te denken over het hoe en waarom van tuinieren. Over vorm en kleur, over licht en tegenlicht. Hoe u een roos moet snoeien zult u hier niet leren, daarvoor bestaan trouwens al boeken genoeg, maar toch doe ik mijn best om niet louter kalenderwijsheden te debiteren en om wel degelijk praktische wenken en adviezen te geven. Enfin, oordeelt u zelf.

PLANTEN, HUN HEBBELIJK-
HEDEN EN WAAROM JE BETER
DE EEN KUNT KIEZEN DAN DE
ANDER

Ontplanten

Er wordt al veel te veel over bloemen, planten, tuinen en tuinieren geschreven, maar er is één aspect van tuinieren dat in de tuinboeken en tijdschriften niet vaak wordt belicht: het maken van fouten en het herstellen daarvan. In boeken en artikelen gaat alles altijd meteen goed. En toch komt iedere tuin met vallen en opstaan tot stand. Met het maken van fouten bedoel ik niet het planten van roze zonneroosjes naast oranje afrikanen, of het combineren van paarse tulpen met gifgroene wolfsmelk. Het ervaren van kleurencombinaties is subjectief. Nee, ik bedoel veeleer het planten van de juiste plant op de verkeerde plaats – op een plaats die te klein, of juist te groot, te nat of te droog, te kalkrijk of te zuur, of anderszins ongeschikt is.

Soms is zo'n fout een stommiteit; wie een slangenden, apenboom, of hoe u het ding ook noemen wilt, plant in een klein voortuintje, die had slechts om zich heen hoeven te kijken om te kunnen zien hoe groot zo'n boom na verloop van tijd wordt. Als dan straks de postbode gaat klagen omdat de levensgevaarlijke takken van de apenboom met hun dolkscherpe schubben de bezorging belemmeren, dan heeft u dat aan uzelf te wijten. U had beter moeten weten. En als dat schattige kleine blauwsparetje na tien jaar met zijn takken tegen het raam van uw slaapkamer zwiept, dan had u dat kunnen voorzien. Maar hoe had u in hemelsnaam kunnen weten dat die decoratieve zwartstengelige bamboe, *Phyllostachys nigra*, zich als een woekeraar zou ontpoppen en met zijn scherpgepunte ondergrondse scheuten de folie van uw twee meter verderop liggende vijver zou doorboren? En dat die leuke vlinderplant *Eupatorium maculatum* zich door uw hele tuin zou zaaien? Of dat uw clematis nog geen drie maanden na het planten aan verwelkingsziekte zou bezwijken? Het pad van de tuinier zit vol valkuilen. Wie een beetje ervaring heeft, zal wel een mentale notitie hebben gemaakt van planten die woekeren. Meestal zijn dat planten die je cadeau krijgt. Gulheid duidt erop dat de gever van

een bepaalde plant te veel heeft en moet dus met de grootste argwaan tegemoet worden getreden. Maar soms woekert een plant in de ene tuin wel, en in de andere helemaal niet. Zelf heb ik de vuurrode, knolvormende *Tropaeolum speciosum* wel vijf keer geplant, maar deze vaste verwant van de Oost-Indische kers is bij mij nooit aangeslagen. Bij een kennis heeft de plant een thuja-haag zodanig overwoekerd dat de hele haag is doodgegaan. Een andere veelbegeerde en zeldzame knolvormer uit dezelfde familie, *Tropaeolum polyphyllum*, met kanariegele bloemen en blauwgrijs blad, heb ik ooit een rotstuin volledig zien overwoekeren. De radeloze eigenaar nam ten slotte zijn toevlucht tot het spuiten van het bekende onkruidbestrijdingsmiddel Roundup, maar dit doodde alleen de bovengrondse delen van de plant en liet de knollen intact. Hij heeft zijn rotstuin weer moeten afbreken om van het onkruid af te komen. Gelukkig kon hij de kastanjebruine knollen voor een flink bedrag aan een handelaar in zeldzame bolgewassen verkopen. Plant ook nooit daslook, *Allium ursinum*, of die andere woekerende ui, *Allium triquetrum*, want onherroepelijk komt er een moment waarop u weer zult moeten ontplanten en pas dan dringt de waarheid tot u door: planten is leuk, maar ontplanten is dat niet, en soms is het schier onmogelijk.

Een blunder van eigen makelij is het planten van *Rosa fedtschenkoana*, een botanisch roosje met zeegroen blad en witte bloemen. Zoals wel meer wilde rozen maakt deze roos wortelopslag zodra je de wortels met een spa of met een spitvork raakt. Mijn roos stond midden in de border, dus aan spitten en vorken ont kwam ik niet. En dat heb ik geweten, want al na een paar jaar had ik niet meer één roos, maar een ondoordringbaar rozenbos. Ontplanten was de enige optie. En dat ontplanten gaf een aardige illustratie van wat het begrip 'wortelstek' inhoudt: uit ieder miniem stukje wortel dat in de grond achterbleef groeide na verloop van een paar maanden alweer een nieuwe roos – een goudmijn voor de rozenkweker en een ramp voor de tuinier.

Een tweede fout waarvan ik nog steeds de gevolgen ervaar is het planten van verkeerde narcissen in mijn bloemenweide. Cultivars als 'February Gold' en 'March Sunshine' verwilderen voorspoedig in ongemaaid gras, maar hun kleuren zijn te fel en hun blad is te grof. Bovendien sterft het op een aanstootgevende manier af. Al

jalen ben ik nu bezig met het ontkiemen van deze narcissen. Piezier heb ik er niet in. Het planten van bloembollen gaat gepaard met voorpret en optimisme, met dromen van wat komen gaat. Ontplanten geeft alleen maar spijt en schuldgevoel. Ter vervanging van de verwijderde narcissen heb ik een paar duizend bollen van *Narcissus* 'Hawera' besteld – een klein botanisch narcisje met citroengele bloemen en onopvallend sprietig blad dat een paar weken na de bloei vrijwel spoorloos verdwijnt. Ik hoop maar één ding: dat de leverancier niet per ongeluk de verkeerde soort stuurt.

Leve de knolbegonia

En – hoe staan uw kuipplanten er meestal bij tegen het einde van de winter? Laat me raden: het sinaasappelboompje heeft de meeste bladeren nu wel verloren, en het blad dat er nog aan zit plakt van de dopluis; de brugmansia bleek toch net iets te laat binnengehaald en rot nu langzaam weg in zijn pot, maar de oleander staat er nog behoorlijk bij; die zit zelfs al vol bloemknoppen – alleen jammer dat die er straks, als hij naar buiten gaat, weer allemaal zullen afvallen, in plaats van dat ze opengaan. Ik wil maar zeggen: het overhouden van kuipplanten is geen sinecure. De boeken doen er altijd zo gemakkelijk over: de bananenplant hoeft niet eens naar binnen; die omwikkel je gewoon met haverstro. En de gunnera dek je af met een berg beukenblad, een kruiwagentje ezelinnenmest en een oud persje. Palmen, citrusboompjes en oleanders breng je naar de koele slaapkamer, waarbij de experts er gemakshalve niet bij stilstaan dat de meeste slaapkamers niet koel meer zijn sinds de uitvinding van de centrale verwarming en dat – zelfs al heb je een logeerkamer speciaal voor je kuipplanten gereserveerd – je met een steekwagentje niet verder dan tot onder aan de trap komt. En dan ben je nog lang niet in die koele slaapkamer. Nee – ik weet niet hoe het u is vergaan, maar mij hebben kuipplanten alleen maar zorgen en ellende gebracht. Een paar maanden geleden nog woei mijn drie meter hoge mimosa om. Nu kan die wel een stootje hebben, maar de reusachtige, peperdure Toscaanse pot niet.

Als ik u een weigemeend advies mag geven. Kies kuipplanten die 's winters afsterven en die dan in een vorstvrij hoekje in het donker kunnen worden weggezet zonder dat je er verder naar om hoeft te kijken. Voorbeelden? De knolbegonia – door velen als burgerlijk en oubollig verguisd, maar o zo gemakkelijk in de omgang. Knolbegonia's bloeien de hele zomer door, gedijen als een van de weinige kuipplanten uitstekend in de schaduw, en zijn immuun voor slakkenvraat, spint, rupsenschade, dopluis, witte vlieg, oorwurmenvraat, en alle andere kwalen en plagen waaraan kuipplanten ook maar ten prooi mogen vallen. En het hoeven niet van die protserige knolbegonia's te zijn; de aloude boerenbegonia, *Begonia bertinii*, met enkelvoudige tomaatrode bloemen aan bossige planten van een halve meter hoogte en doorsnede is gemakkelijk te vinden, goedkoop, en toch spectaculair. Wie het ervoor over heeft om iets langer te zoeken zou kunnen uitkijken naar *Begonia x sutherlandii*, een bevallige plant, overdekt met honderden kleine warm oranje bloemen en een hangende groeiwijze. *Begonia x sutherlandii* maakt niet alleen ondergrondse knollen, maar ook tientallen kleine knolletjes in de bladoksels die binnen één seizoen al tot een bloeibare plant kunnen uitgroeien – een must voor wie van veel van hetzelfde houdt. Deze begonia is ideaal voor *hanging baskets*, die ondingen van kippengaas waaraan je zo lelijk je hoofd-huid kunt openhalen en die je alleen met behulp van een keukentrap kunt begieten. Een topper, vooral voor de trendgevoeligen onder u die dol zijn op donker blad, is *Begonia multiflora* 'Zwitserland', met grote, donkerrode bloemen die dramatisch afsteken tegen blad zo donker als geronnen bloed. Mooi voor op het grafje van de teckel.

Houdt u van pastelkleuren, ga dan eens op zoek naar *Begonia* 'Bouton de Rose'. Deze cultivar heeft niet alleen een naam die je graag van de tong laat rollen in gezelschap, maar bovendien een firmament van tere roze bloempjes, als oorschelpjes van een pasgeboren kind. 'Mme. Richard Galle' is er ook een die tot de chic van de begonia's gerekend kan worden, met beschaafde, o zo modieuze, abrikooskleurige bloempjes.

Natuurlijk is er geen enkele reden waarom er maar één begonia per pot zou mogen worden geplant. Een adembenemende combinatie in een grote kuip of pot is de oranje *Begonia x suther-*

lucht, omgeven door een erenaagje van de lakrood bloeiende *De-gonia* ‘Flamboyant’.

Feestend ten onder

Het zou mij niet verbazen als er tegenwoordig meer boeken over boerentuinen bestaan dan boerentuinen zelf. En vaak zijn de foto's van die modieuze boerentuinen die je in boeken en in lifestyle tijdschriften tegenkomt niets anders dan plaatjes van een gewone tuin met de bekende borders-op-kleur. Het enige boerse aan die boerentuinen is de fotogenieke rietgedekte boerenhoeve op de achtergrond. Op die foto's ontbreekt steevast de boer en dat is niet verbazend, omdat al die pseudoboerentuinen door goedbetaalde tuinontwerpers zijn aangelegd, en ontworpen in opdracht van urologen, paardenfokkers, antiekhandelaren en andere kapitaal-krachten. Paradijsjes zijn het, die boerentuinen, waarin buxushaagjes de perken vol Zeeuws knoopje omzomen en klimrozen en clematis de rozenboog begroeien. Maar de authentieke boerentuin bestaat niet meer. Te veel geld en goede smaak hebben de boerentuin doen uitsterven.

Toch zijn er uithoeken van Nederland waar we nog een glimp kunnen opvangen van wat de boerentuin ooit was. Het uiterlijk van die tuin werd bepaald door de kringloop der seizoenen en door de werkcyclus van de boer. Vroeg in het voorjaar was er op het land nog weinig te doen en dan werkte de boer in zijn eigen tuin. Hij zaaide spinazie en sla en genoot van de sneeuwkllokjes in het gras. Soms, vooral in de kop van Noord-Holland, zie je ze nog: die solide stolpboerderijen waarvoor met koeienletters **WELKOM** of **WELTEVREDEN** met sneeuwkllokjes in het gras geschreven staat. Veel groente werd er verbouwd in die authentieke boerentuin, want de boer gooide het geld niet graag over de balk. 's Zomers, in de oogsttijd, had hij het veel te druk om nog tijd aan zijn tuin te kunnen besteden, maar een rij snijbloemen was er toch altijd wel tussen de sjalotten en de rode kool te vinden. De buxushaagjes die nu als hét kenmerk van de boerentuin worden gezien ontbraken, want de boer is niet gek en weet als geen ander dat een

buxushaag een geweldig schuilplaats voor slakken vormt. Buxus past misschien bij de kapitaalcrachtige herenboer, maar niet bij de gewone boerenmoestuin. De boerenhortensia en de boerenjasmijn verschenen in de crisisjaren van de vorige eeuw, toen wanhopige boomkwekers uit Boskoop met bakfietsen vol struiken de boer op gingen. Veel eenjarigen zag je vanouds bij de boerderijen, misschien omdat je die ieder jaar zaait en omdat zaaien de boer nu eenmaal in het bloed zit. Zinnia's en duizendschonen stonden zij aan zij met pronkbonen, in kleurige rijen. En in de nazomer, als de oogst binnen was, veranderde de boerentuin in een zee van bloeiende dahlia's. En nog steeds zie je af en toe op het platteland zo'n kleurenfeest in de voortuin. Je zou verwachten dat ook de namaakboerentuinen dankbaar gebruik zouden maken van de dahlia met zijn exotische kleuren en zijn spectaculaire bloemen ter grootte van kinderhoofdjes, maar nee, in die tuinen schittert de dahlia nu juist door afwezigheid. Want – het hoge woord moet er maar uit – de dahlia wordt door de smaakmakende gemeente ordinair gevonden. Nergens zoveel snobisme als in de tuinwereld, zeg ik altijd maar. Zeeuwse knoopjes en buxushaagjes zijn het top punt van chic, maar de dahlia moet opboksen tegen zijn proletarisch imago. Zoals de Volvo-rijder neerkijkt op de gewone man in zijn Opeltje, zo wemelt het van de tuiniers die zich op hun goede smaak laten voorstaan, die louter astrantia's en Engelse rozen planten en die de volkse dahlia nooit binnen hun perken zouden dulden.

Maar het tij is aan het keren. Sinds een paar jaar worden de tuintoeristen naar Engeland – de toetssteen van alles wat er in de tuin correct is – in verwarring gebracht, omdat juist daar in trendy tuinen de dahlia steeds vaker wordt aangeplant. En onder invloed van toonaangevende Britse tuiniers als Rosemarie Verey, Penelope Hobhouse en Christopher Lloyd, valt ook in ons land het begin van een mentaliteitsverandering te bespeuren. De dahlia is bezig met een voorzichtige opmars; in sommige trendgevoelige tuinen lijkt hij begonnen aan een metamorfose van pauper tot paleisbewoner. De revival van de dahlia is begonnen met de variëteit 'Bishop of Llandaff', een dahlia met chocoladekleurig blad en ongekunstelde, enkelvoudige, aardbeirode bloemen. 'Bishop of Llandaff' is een dahlia die zo afwijkt van het gangbare model, dat

lij nauwelijks als dahlia te herkennen is zodat de plant daarvoor zelfs voor dahlia-haters acceptabel is. Er is zo veel vraag naar deze dahlia ontstaan dat de kwekers die vraag nauwelijks aankunnen. En in het kielzog van de Bishop worden andere donkerbladige dahlia's meegezogen, zoals 'Ellen Houston', 'David Howard', 'Swanlake' en 'Fascination'.

Misschien een jaar of vijf geleden, toen veel tuiniers eindelijk op de tot dan toe obligate pastelkeuren waren uitgekeken, waren de voorwaarden voor een brede herwaardering van de volkse dahlia geschapen. En dahlia's passen perfect in de nieuwe eeuw, met zijn snelle geld, zijn bonkende muziek en zijn exotische vakantiebestemmingen. Dahlia's doen denken aan vrolijke Caraïbische muziek, aan feesten en aan levensvreugde, aan pluk de dag en wie er na ons komt zoekt het maar uit. De bloem als brutaal statement, in plaats van als bescheiden achtergrondmuziek. De dahlia deelt een welgemikte schop uit aan al die verantwoorde tuinen met hun burgerlijke beplantingsschema's die ons jarenlang tot voorbeeld zijn gesteld. Terwijl veel tuinen na de zomervakantie op hun retour zijn, komt een tuin vol dahlia's juist dan goed op gang; het is één groot carnaval van kleuren totdat, meestal in de laatste week van oktober, door de eerste nachtvorst van het jaar, de dahlia's in één nacht in zwarte staketsels veranderen. De dahlia gaat feestend ten onder. En zo is de boer onbedoeld alsnog in een trendsetter veranderd.

Dahlia's hebben van alle bloemen de felste kleuren; hun kleurenspectrum grenst aan het ongelofelijke, van koraalrood tot neonviolet en van cadmiumgeel tot pauselijk purper. Wie de catalogus van een dahliakweker openslaat, ziet hoe er met de taal geworsteld moet worden om de onwaarschijnlijke kleuren van de dahliabloemen ook maar enigszins te benaderen. Dahliataal heeft een eigen vocabulaire. Rood is nooit gewoon rood, maar purperrood, Turks rood, rozerood, levendig oosters rood, meekrappurperrood, bloedrood, kardinaalrood, karmozijnrood, signaalrood, aardbeirood, ceriserood, adrianopelrood, fuchsiarood, neyronrood, karmijn-lakrood, Hollands vermiljoen, en nog tientallen andere schakeringen van rood. Zoals een eskimo vijftig verschillende woorden kent voor sneeuw, zo beschrijft de dahliakweker vijftig kleuren rood. De dahlia is veel meer dan alleen een plant met kleu-

lige bloemen, de dahlia is een subcultuur met een eigen woordenschat en een specifieke vormen- en kleurentaal. Het is niet moeilijk om je in die dahliawereld te verliezen en om daarin rond te waren als een diepzeeduiker in een wereld van koraalriffen, felgekleurde vissen en zeeanemonen. En het is zeker geen toeval dat er naast zeeanemonen ook werkelijk zeeasters en zeedahlia's bestaan.

Naast de sprookjesachtige kleuren en een ongekende vormenrijkdom, van cactusbloemig tot anemoonbloemig en pioenbloemig, kent de dahlia – zoals alle planten – natuurlijk ook wel een paar minpunten. Om te beginnen het blad. Dat is niet bepaald elegant te noemen. Ze zijn er wel – de dahlia's met mooi blad, maar ze zijn op de vingers van drie handen te tellen. Dahlia's worden in mei geplant, na IJsheiligen, en ze bloeien dan vanaf juli. Dat houdt in dat we meer dan zes weken tegen een grote berg blad aan moeten kijken. Vandaar natuurlijk de populariteit van 'Bishop of Llandaff', met zijn sierlijke, varenachtig ingesneden blad. Een tweede minpunt, volgens sommigen, is dat vooral de dahlia's met buisvormige bloemblaadjes een goede schuilplaats voor oorwurmen vormen. Zoals er propere zielen zijn die geen floxen of riddersporen in een boeket in huis willen hebben omdat die planten hun uitgebloeide bloemen laten vallen – 'ruien' noemt de bloemist dat – zo zijn er ook klachten over de tientallen oorwurmen die je soms met een bos dahlia's naar binnen haalt. En ten slotte het grootste ongemak, in deze jachtige tijden: je moet onthouden om de dahlia's ieder jaar na de eerste nachtvorst op te rooien om ze 's winters vorstvrij te bewaren. Dat is werk, en werk is in de moderne tuin niet populair. Toch – en dat moet vooral de aandelenbezitters in rietgedekte boerenbehuizingen onder ons aanspreken – is er geen plant te bedenken waarbij je met zo'n kleine investering zo'n geweldige return haalt.

Glimmen

Ik zal wel in sterke mate lijden aan beroepsdeformatie, want waarom zou ik anders de gewoonte hebben om mijn medemensen stee-